

TERÉNYI EDE: RÉGI ERDÉLYI ZSOLTÁROK VEGYESKARRA. A SZERKEZETET ÁTHATÓ HARMÓNIAI SZÍNCHATÁSOK

GABRIELA COCA¹

ÖSSZEFOGLALÓ. Terényi Ede (1935-2020) egy mélyen vallásos érzelmű zeneszerző volt. Különböző műfajú műveiben sokszor merített inspirációt a vallási témákból, vallásos szövegekből vagy egyházi énekekből, függetlenül attól, hogy az milyen fajta vallásnak a szöveg- vagy dalanyaga. Így van ez a vegyeskarra írt műveivel is, ahol szinte a fél kötet, vallásos tematikájú. Ebben, a *Régi erdélyi zsoltárok* legelől jelennek meg. Két kórusművet tartalmaz: 1. *Zsoltáros énekek* és 2. *Régi könyörgés*. Jelen tanulmányom az első kórusmű elemzésére összpontosít, tonális és harmóniai szempontból, a formai szerkezetet követve. Dramaturgiai megfontolásból a kórus szövege is párhuzamba van állítva a zenei anyaggal.

Kulcsszavak: Terényi Ede, vegyeskarok, *Régi erdélyi zsoltárok*, *Zsoltáros ének*, harmónia, tonalitás, formai szerkezet, dramaturgia

Terényi Ede 1990-ben komponálta az 1. zsoltáros énekét, vegyeskarra, Tam-tam ütőhangszeres kísérettel.

A mű szerkezete strófikus, lekerekített, füzérforma. A frázisok felosztása rugalmas, 3-7 ütemes, a szöveghez alkalmazkodik. A formarészek mérete is rugalmasan van kezelve, szimpla, dupla, vagy tripodikus (3 frázisos) zenei strófákból alakul a mű, 16, 11, 10, 11, 12 ütemes egységekből. Minden strófa végén egy-egy rövidebb toldás van, 2-4 ütemes, amelyben a zeneszerző vagy ismétli az utolsó frázis szövegét, vagy annak részletét, vagy új szöveget alkalmaz. A záró formarész (**Av1**) a dicséret eredeti szövegét hozza vissza lekerekítésként, viszont más zenei anyaggal.

---

¹ University Professor, Ph. D. Habil., Babeş-Bolyai University of Cluj-Napoca, Faculty of Reformed Theology and Music, Music Department, 400174 Cluj-Napoca, Horea street 7. E-mail: gabriela.coca.66@gmail.com; gabriela.coca@ubbcluj.ro

Az alábbi formai sémában bontakozik ki a kórusmű:

1. táblázat

Adagio $\text{♩} = 60$				Piú mosso $\text{♩} = 84$
A	toldás	B	toldás	C
1-16.ütemek	17-19. ü.	20-30.	31-34.	35-44.
4+4+5+3 ü.	3 ü.	4+7 ü.	4 ü.	6+4 ü.
16 ü.	3 ü.	11 ü.	4 ü.	10 ü.

				Tempo I.	
toldás	D	toldás	Bevezető	Av1	Codetta
44-46.	46-56.	57-59.	60.	61-72.	73-74.
2 ü.	4+4+3 ü.	3 ü.	1 ü.	4+3+5 ü.	2 ü.
2 ü.	11 ü.	3 ü.	1 ü.	12 ü.	2 ü.

1 ü. átfedések 1 ü.

Alapul vett dallama a műnek az 1744-es *Kolozsvári énekeskönyv* – dícséreteiből, a 436. oldalon levő 280. dicséret.

Az **A** formarészben a zeneszerző a dallam mellett átveszi ennek szövegét is teljesen:

„Mire bánkodom óh, te én szívem!
Töröd magadat ilyen igen,
Im a' testi jókért?
Bízzál tsak az Úr Istenben,
Ki uralkodik Mennyégben”

Toldás: „Ki uralkodik Mennyégben”.

1. példa

280. M A S.

Mire bánkodom, óh te én szívem!
Töröd magadat ilyen igen,
Im' a' testi jókért?
Bízzál tsak az Úr Istenben,
Ki uralkodik Mennyégben.

Kolozsvári énekeskönyv (1744), 280. dicséret, 436. oldal

Harmóniailag *unisono* menetek jellemzik, valamint kvart-kvint tiszta hangzások, (terc-nélküli akkordok) és két-két funkció sorozatos váltakozása, gyakran S – D, aztán S – T; szimmetrikus harmóniai felépítéseket is találunk, lásd például a 11-13. ütemeket – egy D kitartott hang köré építi a zeneszerző a G-Asz-B-C – és visszafele B-Asz-G hangokat, majd F-C-F tiszta hangzáson zár.

2. példa

The musical score shows four staves. The top staff is Soprano with lyrics 'Biz - zál tsak az Úr Is - ten - ben,'. The second staff is Alto with lyrics 'jó - - - kért?'. The third staff is Tenor with lyrics 'Biz - zál tsak az Úr Is - ten - ben,'. The bottom staff is Bass. The music is in F major and 4/4 time, with a tempo marking of Adagio.

Terényi Ede: 1. Zsoltáros ének, 11-13. ütemek, *Adagio* ♩ = 60

Ez a C - központú sorozat fokokban leírva, a következő:

term. f-moll: II VI₄⁶ IV VI₂ | IV VI₄⁶ II | I
S T S T S T S T

A 14-16. ütemek *unisono*-ban hozzák a S-D funkciók váltakozását, ami Tonikán zár.

A Toldás *unisono*-ban folytatja a dallamot a szopránban és a tenorban. Itt Tonikáról indul, leír egy autentikus funkcionális kört: T-S-D-T (I-IV-V-VI), majd innen, kihangsúlyozva a Domináns funkció mindhárom arcát (VII, V, III. fok), Szubdominánson keresztül visszatér Tonikára. Ez már egy plagális funkcionális sorozat: T – D – D – D – S – T.

Az egész **A** formarész *piano*-ban van, tempója pedig stabil *Adagio*.

*

A 280. *Dícséretnek* összesen 13 versszaka van. A zeneszerző viszont művében nem zenésíti meg a többi versszakot. Meg is jegyzi a mű elején: „A 42. zsoltárra gondolva...”. A **B-C-D** formarészekben a Bibliából, a 42. zsoltárból a 6., 3. és 4. versszakot zenésíti meg. A zeneszerző a Kálvin János kiadó által kiadott, az Arcanum adatbázisában közölt Református Bibliából veszi át a szöveget.

A **B** formarész egy 11 ütemes egység (4+7 ütem) – lásd a 20-30. ütemeket. Szövege: „*Miért csüggedsz el, lelkem, miért háborogsz bennem? Bizzál Istenben, mert még hálát adok neki az ő szabadításáért!*”

3. példa

Terényi Ede: 1. Zsoltáros ének, 16-30. ütemek, Adagio $\text{♩} = 60$

Szerkezete teljes egészében homofonikus. *Desz-dúr*-ban komponálja meg a szerző a formarész kezdő két ütemét, ahol az I. fok

alapállású akkordját tartja ki pedálként, az alsó három szólamban, egészen az utolsó egészhangig (a 21. ütemben). Teszi mindezt kvintkettőzéssel, alapállású, dūr akkorddal, *piano* dinamikában, *poco ritenuto* tempóban.

A 22. ütemtől B-pedálhangon komponálja meg a szerző, *forte*-ban, a „miért háborogsz bennem?” szavakat. Bifunkcionalitás jön itt létre, B I.-fokú tonikai pedálon hangoztatja sorba a D T D S T funkciókat. Majd a 24-25. ütemekben IV. fokon keresztül önálló, VI. fokú $\frac{6}{4}$ akkord felé nyit, aztán V. fokú domináns akkordon áll meg. Ezután, a 26. ütemben újra bifunkcionalitást létesít a szerző B pedálon, és innen bontja ki a formarész záró ütemeinek akkordjait. A B-formarész *b-moll* I.-fokú pikárdiai tercetel zár.

A B-formarészt követő *subito ff*, majd *pp* és újra *ff*, négy ütemes toldásban, a zeneszerző továbbra is kölcsönveszi az omonim *B-dūr*-ból az I. fokú akkord nagy tercét, a D-hangot. Folyamatos T – S váltakozás van ebben a pár ütemben.

A C-formarész szövege a 42. zsoltár 3. verse, amely így hangzik: „Isten után szomjazik lelkem, az élő Isten után: Mikor mehetek el, hogy megjelenjek Isten előtt? (Isten előtt?). – lásd a 35-46. ütemeket.

4. példa

31 a tempo *ff* *pp* *ff* *molto* *p* Piú mosso $\text{♩} = 84$

Bíz - zál Is - ten - ben, sza - ba - dí - tónk - ban! Is - ten u - tán

Bíz - zál Is - ten - ben, sza - ba - dí - tónk - ban! Is - ten

Bíz - zál Is - ten - ben, sza - ba - dí - tónk - ban!

Bíz - zál Is - ten - ben, sza - ba - dí - tónk - ban!

36 *f* *f* *p* *cresc.* *f*

szom - ja - zik lel - kem, az é - lő Is - ten u - tán:

u - tán szom - ja - zik lel - kem, az é - lő Is - ten u - tán:

Is - ten u - tán szom - ja - zik lel - kem, az é - lő Is - ten u - tán:

41 *f*
 Mi - kor me - he - tek el, hogy meg - je - len - jek Is - ten e - lőtt, Is -
 Mi - kor me - he - tek el, hogy meg - je - len - jek Is - ten e - lőtt, Is -
 Mi - kor me - he - tek el, hogy meg - je - len - jek Is - ten e -
 Mi - kor me - he - tek el, hogy meg - je - len - jek Is - ten e -

45 *p*
 ten e - lőtt? Köny-nyemlett
 ten e - lőtt?
 lőtt? Is - ten e - lőtt?
 lőtt? Is - ten e - lőtt?

Terényi Ede: 1. Zsoltáros ének, 31-46. ütemek

A kezdő 6 ütemes frázisban, avagy a 35-40. ütemekben természetes *c-moll*-ba komponálja meg a szerző a polifonikusan felfelé ívelő dallamot. Először a szoprán szólal meg, majd fél ütem után az alt, és újabb fél ütem után a tenor. A basszus csak a második frázisban szólal meg, a 41. ütemben, a második imitált dallammal. Visszatérve a **C**-formarész elejére, az említett szövegre: „Isten után szomjazik lelkem” gyorsabb tempót kér a szerző, *Piú mosso* $\text{♩} = 84$. A felfelé haladó dallam eléri itt a szopránban a csúcspontot, a 36. ütemben, az F2 hangon. Úgyszintén, míg a formarész másfél kezdő ütemeiben (35-36. ütem első fele) szubdominánst és dominánst váltakoztatott, a 36. ütem második felétől, 4,5 ütemen keresztül, egészen a frázis végéig kizárólag tonikát (T) és dominánst (D) váltakoztat. Sőt, a frázis végén, a 39-40. ütemekben, az összhangzatos *moll-t* hozza, kimondottan tonálissá alakítva a hangzást. Egy szinte teljesen modális hangzású műben (lásd, eddig csak természetes mollokat használt), e pár ütem úgy hangzik, mintha azt mondaná, hogy: „A Tonalitás az Úr!”

A formarész második frázisában, a 41-44. ütemek között, visszatér ugyan a természetes *moll*, viszont felemelt VI. fokkal, és ugyanakkor feltűnően sok itt a szeptim- és a nóna-akkord. Sőt, szimmetrikus modell-

akkordot is találunk, a 43. ütem második ütemrészén: F – A – Esz – G (4 + 6 + 4 kis-szekund) hangokból összerakva, avagy 4-6-4-es modellt. Domináns és Szubdomináns között ingadozik itt a hangzás, viszont egy alkalommal, a 42. ütem 3. részén megjelenik a tonika is. Ez a frázis is polifonikus, 2+2 szoprán-alt és tenor-basszus párban csoportosítva a szólamokat.

A toldás a 44-45. ütemben T-S-T egyszerű plagális zárlatot létesít, viszont pikárdiai terccel.

A D formarész a 42. zsoltár 4. versszakát zenésíti meg. Ennek szövege: „Könnyem lett kenyerem, éjjel és nappal, mert egész nap ezt mondogatják nekem: Hol van a te Istened? (Hol van a te Istened? – szöveg ismétléssel a toldásban).

5. példa

43

p

ten e - lőtt? Könnyemlett ke - nye - rem éj - jel és nap - pal,

ten e - lőtt? éj - jel és nap - pal,

lőtt? Is - ten e - lőtt? Könnyem lett ke - nye - rem nap - pal

p

lőtt? Is - ten e - lőtt? Könnyem lett ke - nye - rem nap - pal,

50

mf

mert e - gész nap ezt mon - do - gat - ják ne - kem: Hol van a

mf *f*

ezt mon - do - gat - ják: Hol van a

mf *f*

ezt mon - do - gat - ják: Hol van a

mf *f*

mert e - gész nap ezt mon - do - gat - ják: Hol - van a

mf *f*

molto *f*

55

te Is - te - ned? Hol van a te Is - te - ned?

te Is - te - ned? Hol van a te Is - te - ned?

te Is - te - ned? Hol van a te Is - te - ned?

te Is - te - ned? Hol van a te Is - te - ned?

Terényi Ede: 1. Zsoltáros ének, 45-59. ütem

A két négyütemes frázisa polifonikus, míg a 3. záró frázisa homofonikus. Az első frázisban (46-49. ütemek) S – TB – A szólambelépések vannak, míg a második frázisban S – B – A – T a belépési sorrend. Az alt szólam kivételével, a többi ugyanazt a kvartot, kvintet, vagy akár oktávot lehajló dallamot hozzák.

A dinamika lépcsőzetesen emelkedik. Az első frázis (46-49. ütemek) *piano*-ban van, a második (50-53. ütemek) *mezzoforte*-ban, a harmadik, homofonikus frázis, pedig, a „Hol van a te Istened?” szöveggel, *forte*-ban. A szerző a kezdő két frázisban természetes *f-moll*-ban komponál. A harmadik frázisban felemeli ennek VI. fokát, leszállítja a II. fokot, és így átmodulál dallamos *esz-moll*-ba. Míg a kezdő két frázisban egyaránt jelen volt a T-S és D funkció, a formarészt záró frázisban és a toldásban, *esz-moll*-ba csak a D és a T váltakozik. A toldásban visszaesik a dinamika *subito piano*-ba, és ebben ismétli meg a *forte* után a „Hol van a te Istened?” kérdést.

A záró, Av1 formarész újdonságként hozza be a Tam-tam-ot, és az egy ütem bevezetőhöz csatolva (lásd a 60. ütemet) a szerző megjegyzi lábjegyzetben: „A Tam-tam hangjai mélyzengésű harangszót idéznek”. Az Av1-formarészben, ahol a szerző visszahozza az eredeti szöveget (lásd párhuzamban az A-formarészt, a Tam-tam az 1 ütem bevezetőt és a frázisok záró egészhangjait erősíti. Mind a négy szólam *F-dúr*-ban, *unisono*-ban énekl, folyamatos *pianissimo*-ban az első formarész variált dallamát, *Tempo primo*-ban. Csak a kórusművet záró két ütem *Codetta*-ban színezi el Terényi Ede az *F-dúr* hangzást, leszállított VII. fokkal, *Esz*-hanggal, amit viszont *F-dúr* I.-fokú akkorddal zár és egy Tam-tam kongással *ppp*-dinamikában, koronával kitarva (lásd a 6. példát).

6. példa

Tempo I
pp

Mi - re bán - kó - dol óh te én szí - vem,
 Mi - re bán - kó - dol óh te én szí - vem,
 Mi - re bán - kó - dol óh te én szí - vem,
 Tam-tam *) Mi - re bán - kó - dol óh te én szí - vem,

Tö - rőd ma - ga - dat i - lyen i - gen, Bíz - zál tsak az Úr Is - ten -
 Tö - rőd ma - ga - dat i - lyen i - gen, Bíz - zál tsak az Úr Is - ten -
 Tö - rőd ma - ga - dat i - lyen i - gen, Bíz - zál tsak az Úr Is - ten -
 Tö - rőd ma - ga - dat i - lyen i - gen, Bíz - zál tsak az Úr Is - ten -

ben, sza - ba - dí - tónk - ban. A - - men.
 ben, sza - ba - dí - tónk - ban. A - - men.
 ben, sza - ba - dí - tónk - ban. A - - men.
 ben, sza - ba - dí - tónk - ban. A - - men.

ppp

*)A Tam-tam hangjai mélyzengésű harangszót idéznek. (4'30'' - 5'10'')

Terényi Ede: 1. Zsoltáros ének, 60-74. ütem

Terényi Ede, egy alkalommal, beszélgetésben kifejezte gondolatait az általa komponált vallásos vegyeskari műveket illetően. Idézem zárásként ezt a pár mondatot:

„A fontos az volt, hogy a művek drámaiságát hangsúlyozzam és a művek szerkezeti felépítettségét. Igyekeztem katedrálisokat építeni, a régi mesterek nyomdokain, egy új világban, ahol a templomba járás inkább turisztikai élménykeresés, mint a lelki elmélyülés, magunkba szállás színhelyének felkeresése. Azt szeretném, hogy úgy hallgassák, adják elő ezeket a hangzó katedrálisokat, mintha templomban hangzana fel, az áhítat lélek-tisztító csendjében”.²

Bibliográfia

- Coca, Gabriela. *Ede Terényi – The Retrospective of Five Decades of Creation*, in: *Studia Universitatis Babeş-Bolyai*, series *Musica*, no. 1/2008, p.3-38.
Full text of the volume: [339.pdf](#) / Abstract: [STUDIA UNIVERSITATIS - Abstract](#)
- Coca, Gabriela. *Terényi Ede (Marosvásárhely, 1935) zeneszerző, zenetudós, zeneszerzés professzor*, in: *Parlando, zenepedagógiai folyóirat*, 2016/5. [Coca Gabriella-Terényi Ede.pdf](#)
- Coca, Gabriela. „Terényi Ede kórusművészete”, in: *Parlando, zenepedagógiai folyóirat*, 2018/4. [TERÉNYI EDE KÓRUSMŰVÉSZETE](#)
- Lendvai, Ernő. *Szimmetria a zenében*, Kodály Intézet, Kecskemét, 1994.
- Lendvai, Ernő. *Bartók és Kodály harmóniavilága*, Akkord Kiadó, Budapest, 1996.
- Lendvai, Ernő. *Bartók stílusa*, Akkord kiadó, Budapest, 1993.
- Lendvai, Ernő. *Bartók dramaturgiája*, Akkord kiadó, Budapest, 1993.
- Terényi, Ede. *The Harmony of the Modern Music*, Grafycolor kiadó, Kolozsvár, 2006.
- The composer's sheet music and books, published works, in [Ede Terényi Sheet Music](#)
[ede-terenyi-sheet-music](#)
[\(99+\) Ede Terényi - Academia.edu](#)

---

² Coca Gabriela. *Terényi Ede kórusművészete*, in: *Parlando, zenepedagógiai folyóirat*, 2018/4. [TERÉNYI EDE KÓRUSMŰVÉSZETE](#)